

Kultura | 28/11/2024

Arheologija prolaznosti: gdje mrtvi i živi sreću sebe

📝 Piše: Leon Čevanić

Na brdovitom postjugoslavenskom Balkanu, društva, nepomirena s vlastitim grijesima i traumama, kao da konstantno istodobno žive i svoju sadašnjost i svoju prošlost. Točnije, koliko god se trudili, ovdje kao da ne možemo pobjeći od naših mrtvih, od njihovih davno oblikovanih stavova i djela, osobito kada je riječ o onim negativnim

Scena iz filma *Sabirni centar* (foto: YouTube printscreen)

O smrti i ljubavi mnogo toga je već izrečeno i napisano, ali te teme ne prestaju intrinirati, osobito senzibilnije, umjetničke duše. O smrti se govorilo, govori se i govorit će s vizure tragedije, drame, strave i užasa, herojske patetike, a u nešto rjeđim situacija.

metamorf predloška istog autora, a u režiji **Gerana Markovića**. Iznoseći svoj pogled na smrt, odnosno prolaznost života, a dobrim dijelom i na ljubav odnosno njezinu prolaznost, Kovačević gledatelje stavlja u poziciju vremenog Profesora kojeg utjelovljuje **Rade Marković**, a koji je životni vijek posvetio arheološkim istraživanjima. Takvo zanimanje protagonista filma pritom svakako nije slučajno odabrano za bavljenje ovakvim temama, budući da se, u tom smislu, svi mi, pokušavajući pronaći smisao odnosno tajnu života i smrti bavimo svojevrsnom arheologijom, pri čemu ulogu lokaliteta dobiva naš um, a ulogu iskopina naša prošlost, naša sjećanja i postupci.

Scena iz filma *Sabirni centar* (foto: YouTube printscreen)

Smrt kao izvor životne energije

Opčinjenost smrću kod Kovačevićevog Profesora koji, očekivano i ironično, na početku radnje umire nakon što otkrije lokaciju portala koji spaja svijet mrtvih sa svijetom živih, ustvari nas podsjeća na zaključak kako je, koliko god to paradoksalno djelovalo na prvu, upravo smrt jedna od glavnih pokretačkih energija živima. Naime, kada bi život čovjeka bio beskonačan i sretan, kad ne bi bilo patnje, kada bi vladalo zadovoljstvo, opća sitost i opća sretnost, ljude sigurno ne bi progonio strah od smrti, a stoga se ne bi ni zanimali za

~~nas ima mnogo više nego nas živih. Saje god da se okrenemo, vidjet ćemo oko sebe~~
djela preminulih, uspomene na njih i putanje kojima su se nekad kretali te ćemo tako shvatiti da oni zapravo, htjeli mi to ili ne, ostaju još dugo prisutni u svijetu živih baš kao što su pretkršćanski Slaveni svoje pretke-zaštitnike koje su nazivali Vede i Vedi zamišljali kako neprestano bdiju nad svojim potomcima. Krenemo li tako razmišljati, činit će nam se kao da smrt vreba na svakom koraku.

Istodobno pak, nitko od nas ne zna kad će umrijeti – možda ovog trenutka, možda sutra, možda u prometu, možda u potresu, možda u ratu, možda sa 20, 40 ili 70, a možda će i u stotoj godini još biti pun života. U svakom slučaju, **Tin Ujević** bio je u pravu kada je napisao „smrt je u tvom iću, u tvojemu piću, smrt je u tvom dahu, u nadi i otkriću“. Na brdovitom, postjugoslavenskom Balkanu stječe se pak dojam kao da sve opisane odrednice dobivaju i dodatni značaj, budući da ovdašnja društva, nepomirena s vlastitim grijesima i traumama, kao da konstantno istodobno žive i svoju sadašnjost i svoju prošlost. Točnije, koliko god se trudili, ovdje kao da ne možemo pobjeći od naših mrtvih, od njihovih davno oblikovanih stavova i djela, osobito kada je riječ o onim negativnim.

Kartoteka povijesti

U takvim okolnostima ne doima se ni iznenađujućim niti neobičnim što je Kovačević upravo na ovom prostoru, na kojem neki drugi pronalaze piramide, bojišta Trojanskog rata, najstarija svetišta, centar svijeta itd, u dijelu smješta portal ka zagrobnom svijetu. I duhovitost samog naslovnog termina „sabirnog centra“ koji je odabran za imenovanje svijeta mrtvih jednako tako govori mnogo o odnosu ovdašnjeg čovjeka prema onostranom. Ustvari, većina ljudi prošlost, kako onu osobnu tako i onu opću, doživljava kao svojevrсни sabirni centar. Nama bliskih umrlih osoba tako se običavamo prisjećati kao da šecemo kakvom galerijom portreta ili alejom kipova gdje oni spremno čekaju da ih se po potrebi prisjetimo u njihovom za određenu potrebu najpogodnijem izdanju u kojem će oni, baš poput mrtvaca u Kovačevićevu filmu, tek na trenutak dolebditi pred nas. Kolektivna sjećanja na važne događaje iz prošlosti još su sličnija funkcioniranju jednog sabirnog centra, budući da prosječan čovjek povijest ne sagledava uzimajući u obzir kronologiju i osjećaj za uzročno-posljedične veze, već znatno sličnije Kovačevićevom prikazu zagrobnog svijeta u kojem, kao u nekoj vrsti hotela, u nizu soba istodobno

prošlosti budućer da se, strazeći se povijesca kao kartotekom iz koje ovisno o prigodi izvlačimo najsugestivnije primjere koji nam u danom trenutku trebaju, na kraju i sami izgubimo u njima baš poput Kovačevićevih nemrtvih junaka u labirintu.

Scena iz filma *Sabirni centar* (foto: YouTube printscreen)

Zašto su živi jeziviji od mrtvih

Ipak, ključna poruka „Sabirnog centra“ proizlazi iz njegovog osnovnog humorističnog postupka, inverzije svijeta mrtvih i svijeta živih, a iz koje proizlazi da, suprotno očekivanjima utemeljenim na nebrojenim holivudskim i sličnim horor-filmovima, ukoliko bi došlo do povratka mrtvih među žive, stvarnu stravu i užas ne bi proživljavali oni živi, već upravo oni mrtvi, suočeni s izgledom svijeta kojim su njihovi zemaljski nasljednici nastavili gospodariti, uglavnom posve suprotno njihovim očekivanjima. Budući da svijet živih, u svoj svojoj konfuznosti, zavađenosti i slavljenju diskontinuiteta tako ispada jeziviji od svijeta mrtvih, Kovačevićeva priča samo na vrlo slikovit način dokazuje odavno upamćenu narodnu mudrost da se ne treba bojati mrtvih nego živih. Drastičan je obračun pak napravljen i s jednako slavnom izrekom po kojoj svatko umire dvaput – najprije kad fizički umre, a potom kad ga se ljudi prestanu sjećati. Budući da su stanovnici svijeta živih u „Sabirnom centru“ prikazani kao ljudi koji pod svaku cijenu žele pobjeći od prošlosti,

baš kao što je, vezano uz spekulacije o izgleda zagrobnog života, ispravno moguće
jedino zaključiti kako nas sve nakon života čeka veliko iznenađenje, točan bi bio i
zaključak kako bi eventualne povratnike iz zagrobnog života ovdje moglo dočekati jedino
veliko razočaranje.

*Kovačevićev „Sabirni centar“ ostaje otvoren poziv svakom gledatelju da
započne dijalog s vlastitom smrtnošću, da istu prihvati kao dio života, a
njezinu odsutnost kao moguć izvor mnogo većih problema no što je
smrt sama po sebi*

Zanimljiva je isto tako i činjenica da se Kovačevićev „Sabirni centar“ svojim gledateljima i
čitateljima niti ne trudi dati pretjerana objašnjenja o kripti koju je Profesor otkrio i pod
čijim se poklopcem krije hodnik do onog svijeta. Ostaje nam nepoznanica i gdje se on
točno nalazi i zašto se nalazi baš tamo, kome je taj lokalitet izvorno pripadao i kakve bi
trebale biti posljedice njegova pronalaska. Međutim, upravo tako treba biti s obzirom na
to da nijedan od ovih odgovora ne možemo saznati ni u stvarnosti. Ne bismo ih niti
smjeli saznati, jer s takvim bi saznanjem nestalo vjerojatno najveće magije ljudskog
postojanja, a s njime i svih bajki koje su o njoj ispričane, pa makar one bile i komične kao
u „Sabirnom centru“. Njegova radnja stoga ostaje otvoren poziv svakom gledatelju da
započne dijalog s vlastitom smrtnošću, da istu prihvati kao dio života, a njezinu odsutnost
kao moguć izvor mnogo većih problema no što je smrt sama po sebi. Dakako, glede
žanra Kovačevićeva djela, bez straha, već posve suprotno – smijući se smrti u oči.

Ovaj tekst je objavljen uz finansijsku potporu Agencije za elektroničke medije, iz Programa za poticanje novinarske izvrsnosti.

Pročitajte više ...